

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Волинський національний університет імені Лесі Українки
Факультет філології та журналістики
Кафедра української мови

СИЛАБУС

вибіркового освітнього компонента

**УКРАЇНСЬКА МОВА В СУЧАСНОМУ МЕДІАДИСКУРСІ:
ЗАСОБИ УВИРАЗНЕННЯ Й ДЕВІАЦІЇ**

для підготовки бакалавра

Луцьк 2022

Силабус вибіркового освітнього компонента «*Українська мова в сучасному медіадискурсі: засоби вираження й девіації*» для підготовки бакалавра. 2022 р. 9 с.

Розробник:

Межов Олександр Григорович, доктор філологічних наук, професор, професор кафедри української мови.

Силабус вибіркового освітнього компонента затверджено на засіданні кафедри української мови (протокол № 1 від 29 серпня 2022 року).

Завідувач кафедри української мови

проф. Наталія КОСТУСЯК

I. ОПИС ОСВІТНЬОГО КОМПОНЕНТА

Таблиця 1

Найменування показників	Освітній ступінь	Характеристика освітнього компонента
Денна форма навчання	ОС бакалавр	Вибірковий
Кількість годин/кредитів 150 год./ 5 кредитів		Рік навчання третій
		Семестр п'ятий
ІНДЗ: немає		Лекції 10 год.
		Практичні 20 год.
		Самостійна робота 110 год.
		Консультації 10 год.
		Форми підсумкового контролю: залік
Мова навчання	українська	

II. ІНФОРМАЦІЯ ПРО ВИКЛАДАЧА

Прізвище, ім'я та по батькові *Межов Олександр Григорович*
 Науковий ступінь *доктор філологічних наук*
 Вчене звання *професор*
 Посада *професор кафедри української мови*
 Контактна інформація: тел. 0992272361,
 e-mail: mezhov.oleksandr@vnu.edu.ua, mezhov@ukr.net
 Дні занять: <http://194.44.187.20/cgi-bin/timetable.cgi>

III. ОПИС ОСВІТНЬОГО КОМПОНЕНТА

1. Анотація курсу.

У жанрово-стильових різновидах медіадискурсу початку ХХІ ст. простежуємо не лише інноваційні динамічні процеси з яскравими мовними засобами вираження, а й, на жаль, зумовлені різними лінгвальними й екстралінгвальними чинниками численні девіації (мовні й немовні помилки), що призводять до спотворення інформації і, зрештою, неадекватного її сприйняття реципієнтами. Майбутні філологи та вчителі-словесники, журналісти й редактори, копірайтери й контент-менеджери, менеджери з реклами та зв'язків із громадськістю, пресекретарі повинні не тільки досконало володіти арсеналом мовних ресурсів, доцільно використовуючи їхні виражальні можливості в різних стилях і жанрах спілкування, а й дбати про гармонійність змісту й форми текстів: правильність поданої інформації в змістовому аспекті та з погляду відповідності чинним літературним нормам, що є запорукою адекватного сприйняття адресатом. Саме цього й багато іншого корисного контенту і практичних навичок для майбутньої професійної діяльності можна отримати, відвідуючи курс.

2. Мета і завдання освітнього компонента – формувати у здобувачів освіти фахові мовнокомунікативні компетентності, пов'язані з уміннями та навичками:

- 1) аналізувати й оцінювати виражальні можливості мовних ресурсів, стилістичних фігур у сучасному медіадискурсі, зокрема їхню роль у реалізації комунікативно-прагматичних функцій текстів інформаційного та публіцистичного стилів;
- 2) будувати висловлювання в інформаційному й публіцистичному стилях, використовуючи лексико-фразеологічні, морфолого-словотвірні, синтаксичні, пунктуаційні, графічні й орфоепічні засоби вираження мови;
- 3) виявляти та усувати мовні й немовні помилки в журналістських текстах, засвоївши основні лінгвістичні та логічні засади редагування.

3. Результати навчання (компетентності)

Аналізуючи нормативні й багаті на виражальні засоби медіатексти, володіючи необхідним термінологічним апаратом, теоретичними знаннями про лінгвістичні та позалінгвальні причини появи помилок, критерії їх виявлення, класифікації мовних і немовних аномативів, основні помилконебезпечні місця, випускник університету зможе у практичній професійній діяльності:

- оцінювати свій або чужий інформаційний продукт, мовні факти з погляду нормативності / ненормативності і функціональної доцільності;
- розпізнавати недоцільні відхилення від норми, різні типи помилок;
- систематизувати негативний мовний матеріал відповідно до класифікацій аномативів;
- установлювати причини відхилення від норми, рівень локалізації помилки;
- знаходити оптимальні способи редагування, усунування виявлених у журналістських матеріалах, а також текстах інших стилів і жанрів мовних та немовних девіацій.

4. Структура освітнього компонента

Таблиця 2

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин					
	Усього	у тому числі				
		Лек.	Практ.	Сам. роб.	Конс.	Бали
1	2	3	4	5	6	7
<i>Змістовий модуль 1. Мовні засоби увиразнення в ЗМІ</i>						
Тема 1. Мова масмедіа як об'єкт лінгвістичних студій	13	-	2	10	1	10 балів
Тема 2. Лексико-фразеологічні засоби експресивності в медіадискурсі	15	2	2	10	1	10 балів
Тема 3. Морфолого-словотвірні та графічні засоби увиразнення в журналістських текстах	13	-	2	10	1	10 балів
Тема 4. Експресивний синтаксис та пунктуаційні засоби увиразнення медійних текстів	15	2	2	10	1	10 балів
Разом за змістовим модулем 1	56	4	8	40	4	40 балів

<i>Змістовий модуль 2. Мовні й немовні девіації в ЗМІ</i>						
Тема 5. Типологія мовних і немовних помилок як об'єкт девіатології	15	2	2	10	1	10 балів
Тема 6. Лексичні помилки	17	2	2	12	1	10 балів
Тема 7. Морфолого-словотвірні помилки	15	-	2	12	1	10 балів
Тема 8. Синтаксичні й пунктуаційні помилки	15	2	2	10	1	10 балів
Тема 9. Орфографічні та орфоепічні помилки	15	-	2	12	1	10 балів
Тема 10. Немовні девіації в медіадискурсі	17	-	2	14	1	10 балів
Разом за змістовим модулем 2	94	6	12	70	6	60 балів
Усього годин / балів за курс	150	10	20	110	10	100 балів

5. Завдання для самостійного опрацювання.

Самостійна робота передбачає детальніше опрацювання здобувачами освіти теоретичних основ лекційного матеріалу, рекомендованої літератури, а також виконання практичних завдань і вправ. *Питання й завдання для самостійної роботи подано за темами у навчально-методичних матеріалах до вивчення освітнього компонента.*

Ефективність самостійної роботи здобувачів освіти викладач виявляє на практичних заняттях, під час модульного контролю та фіксує в загальній оцінці за тему і змістовий модуль.

IV. ПОЛІТИКА ОЦІНЮВАННЯ

Політика викладача щодо здобувача освіти

Освітній компонент охоплює два змістові модулі. Підсумкова оцінка за 100-бальною шкалою складається із сумарної кількості балів за поточне оцінювання з відповідних тем.

Поточний контроль передбачає такі форми: оцінювання усних відповідей на практичному занятті у процесі індивідуального, фронтального чи комбінованого опитування, евристичної бесіди, дискусії, роботи в малих групах; виконання практичних завдань для самостійної роботи, зокрема тренувальних вправ із кожної теми, творчих, аналітичних, проблемно-пошукових, дослідницьких завдань; тестів, презентацій, ментальних карт тощо. На практичному занятті і в процесі самостійної роботи, щоб отримати максимальний бал, здобувач освіти повинен: вичерпно відповідати на основні й додаткові питання; аргументувати теоретичні положення прикладами; знати основні та (вибірково) додаткові джерела з теми; самостійно опрацьовувати окремі питання, критично аналізуючи викладений у рекомендованих джерелах матеріал; створювати ментальні карти, презентації; застосовувати теоретичні знання на практиці; коментувати виконані практичні завдання; відстежувати й аналізувати експресивні мовні одиниці й девіації в медіатекстах; правильно їх редагувати відповідно до норм літературної української мови. Розподіл балів за темами із зазначенням максимальної оцінки див. у *Таблиці 2*.

Основні форми вивчення освітнього компонента: лекції, практичні заняття, самостійна робота, консультації. Обов'язковими є відвідування практичних занять та усні відповіді у процесі опитування, бесіди, дискусії; виконання завдань для самостійної роботи,

зокрема письмових вправ з кожної теми. На консультаціях викладач допомагає здобувачам освіти в опрацюванні складних питань курсу. Пропущені заняття можуть бути відпрацьовані під час консультацій у тих самих формах контролю, що передбачені на практичному занятті, або (за неможливості) через *e-mail, Viber, Skype, Zoom*. Такі ж способи взаємодії викладача зі здобувачами освіти й під час дистанційного навчання (наприклад, в умовах карантину).

Усі завдання мають бути виконані вчасно, у встановлені терміни, відповідно до затвердженого розкладу занять.

З основними принципами організації поточного й підсумкового контролю знань здобувачів освіти у ВНУ імені Лесі Українки можна ознайомитися за покликанням: [ПОЛОЖЕННЯ про поточне та підсумкове оцінювання знань студентів Волинського національного університету імені Лесі Українки.](#)

Здобувачам освіти також можуть бути зараховані результати навчання, отримані в процесі неформальної та інформальної освіти. Деталі за покликанням: [ПОЛОЖЕННЯ про визнання результатів навчання, отриманих у формальній, неформальній та/або інформальній освіті у Волинському національному університеті імені Лесі Українки.](#)

Із порядком розгляду звернень щодо вирішення конфліктних ситуацій, пов'язаних з оцінюванням знань та навчальних досягнень здобувачів вищої освіти, можна ознайомитися за покликанням: [ПОЛОЖЕННЯ про порядок і процедури вирішення конфліктних ситуацій у ВНУ імені Лесі Українки.](#)

Політика щодо академічної доброчесності

Здобувач освіти зобов'язаний самостійно виконувати всі завдання поточного й підсумкового контролю, покликаючись на джерела у випадку використання чужих думок. Жодна з форм порушення академічної доброчесності (присвоєння чужих напрацювань чи ідей, плагіат, некоректне цитування та ін.) недопустима. За таких дій – адекватна реакція відповідно до нормативних документів:

- [Положення про систему запобігання та виявлення академічного плагіату;](#)
- [Кодекс академічної доброчесності](#)

V. ПІДСУМКОВИЙ КОНТРОЛЬ

Формою підсумкового контролю є залік, який викладач виставляє за результатами поточного контролю за умови, що здобувач освіти виконав визначені силабусом види завдань. У випадку, якщо здобувач освіти не відвідував окремі аудиторні заняття (із поважних причин), на консультаціях він має право відпрацювати пропущені заняття та добрати ту кількість балів, яку було визначено на пропущені теми, але ***не пізніше ніж за тиждень до заліку***. У дату складання заліку викладач записує у відомість суму балів, які здобувач освіти набрав під час семестру (шкала від 0 до 100 балів). Якщо здобувач освіти протягом семестру набрав менше як 60 балів, він складає залік під час ліквідації академічної заборгованості. У цьому випадку бали, набрані під час семестрового оцінювання, анулюються. Максимальна кількість балів на залік під час ліквідації академічної заборгованості – 100. *Питання до заліку див. у навчально-методичних матеріалах для вивчення освітнього компонента.*

VI. ШКАЛА ОЦІНЮВАННЯ

Таблиця 3

<i>Оцінка в балах</i>	<i>Лінгвістична оцінка</i>
90–100	<i>Зараховано</i>
82–89	
75–81	
67–74	
60–66	
1–59	<i>Незараховано (необхідне перескладання)</i>

VII. РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА ТА ІНТЕРНЕТ-РЕСУРСИ

1. Горобець І. Сучасний український газетний текст: змістова концепція, структурна специфіка, жанрова диференціація. *Наукові записки ВДПУ імені Михайла Коцюбинського*. Серія: Філологія (мовознавство). 2020. Вип. 1. С. 123–132.
2. Горобець І. Функціонування синонімічного та антонімічного повторів у мові сучасних українських газет. *Наукові записки. Серія: Філологічні науки*. 2019. Вип. 175. С. 89–92.
3. Городенська К. Українське слово у вимірах сьогодення. 2-ге вид., доп. Київ: КММ, 2019. 208 с.
4. Завальнюк І. Я. Синтаксичні одиниці в мові української преси початку ХХІ століття: функціональний і прагмалінгвістичний аспекти: монографія. Вінниця: Нова Книга, 2009. 400 с.
5. Завальнюк І. Специфіка й форми вияву інтертекстуальності в заголовках газет Вінниччини. *Проблеми гуманітарних наук*. Серія: Філологія. 2016. Вип. 38. С. 199–208.
6. Куляс П. Типологія помилок: підручник-монографія. Київ: Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2015. 464 с.
7. Левченко Т. М. Функціонування жаргонних фразеологічних одиниць у засобах масової комунікації. *Закарпатські філологічні студії*. Ужгород: Видавничий дім «Гельветика», 2019. Випуск 11. Том 1. С. 27–32.
8. Левченко Т. М. Експресивні можливості субстандартної лексики у мові засобів масової комунікації. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Філологія: науковий збірник*. Одеса: Видавничий дім «Гельветика», 2019, № 42. Том 3. С. 106–109.
9. Левченко Т. М. Запозичення в молодіжному сленгу (на матеріалі українських засобів масової комунікації). *Закарпатські філологічні студії*. Ужгород: Видавничий дім «Гельветика», 2020. Випуск 13. Том 1. С. 77–82.
10. Левченко Т. М. Диференціація діалектної лексики у мові засобів масової комунікації. *Науковий журнал Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Соціальні комунікації*. Київ: Видавничий дім «Гельветика», 2019. Том 30 (69). № 4. Частина 1. С. 22–26.
11. Левченко Т. М. Суржик як засіб пейоративної оцінки в мові засобів масової комунікації. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія «Філологія»*.

- Харків : Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна. 2020. Випуск. 85. С. 72–76.
12. Лексика українських мас-медіа: монографія / за ред. М. Навальної. Переяслав-Хмельницький: «Видавництво КСВ», 2019. 212 с.
 13. Мариненко І. Орфографічні й лексичні помилки в крос-медійних ЗМІ: типологія, причини виникнення. *Мова: класичне-модерне-постмодерне*. Київ, 2017. Вип. 3. С. 227–235.
 14. Межов О. Г. Принумеральні прийменники як модифікатори семантики приблизної кількості в сучасній українській мові (на матеріалі українських інтернет-видань). *Діалог мов – діалог культур. Україна і світ: щорічний науковий збірник*. VIII Міжнародна науково-практична Інтернет-конференція з україністики. München, 4–6. November 2017. München : readbox unipress Open Publishing LMU, 2018. С. 102–110.
 15. Костусяк Н. М., Межов О. Г. Префіксальні інновації як засіб психологічного впливу на свідомість реципієнтів. *Психолінгвістика. Psycholinguistics*. 2018. Вип. 24 (2). С. 97–114 (*Web of Science*).
 16. Костусяк Н., Межов О., Навальна М., Українські фемінітиви в контексті мовної динаміки, синтаксичної семантики, деривації та проблем нормативності. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Філологія (мовознавство)* : збірник наукових праць / гол. ред. Є. Б. Барань. Вінниця : ТОВ «фірма Планер», 2021. Вип. 32. С. 171–184.
 17. Межов, О. Г., Костусяк, Н. М. Формування лексичної і граматичної компетентностей майбутніх філологів в умовах дистанційного навчання. *Інформаційні технології і засоби навчання*, 2021. Т. 84, № 4. С. 104–125 (*Web of Science*).
 18. Межов О. Г., Навальна М. І., Костусяк Н. М. Засоби вираження комунікативно-прагматичної інтенції образи в сучасних медіатекстах. *Лінгвістичні студії / Linguistic Studies*: зб. наук. праць; гол. ред. А. П. Загнітко. Вінниця : ДонНУ ім. Василя Стуса, 2021. Вип. 41. С. 179–192.
 19. Навальна М. Динаміка лексику української періодики початку ХХІ ст.: монографія. Київ: Видавничий дім Дмитра Бураго, 2011. 328 с. URL: <https://ephshair.phdpu.edu.ua>
 20. Нечипоренко А. Ф. Мова ЗМІ та її вплив на формування культури мовлення. *Science and Education a New Dimension. Philology*. 2017. Vol. 32. P. 67–69.
 21. Пономарів О. Про найпоширеніші мовні помилки в радіо- й телебаченні. *Детектор медіа*. 2017. 10 трав. URL: <https://detector.media/infospace/article/125677/2017-05-10>
 22. Ріпай М. Аспекти ненормативного вживання дієслів у журналістських текстах (на матеріалі одного номера всеукраїнської газети «День»). *Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія «Журналістика»*. 2020. Вип. 48. № 1. С. 162–172.
 23. Ріпай М. В. Порухення лексичної норми в сучасній газетній мові. *Українська мова*. 2021. № 1 (77). С. 91–103.
 24. Соколова С. О., Бирик С. П. Українська мова в сучасних засобах масової комунікації: проблеми культури мови, стилістики та соціолінгвістики. *Українська мова*. Київ, 2014. № 2. С. 133–145.
 25. Стишов О. А. Динаміка лексичного складу сучасної української мови. Лексикологія. Лексикографія: навч. посіб. Біла Церква: 230 «Авторитет», 2019. 198 с. URL: https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/28117/1/Styschov_posybynyk
 26. Струганець Л., Ленько О. Українська мова в національному телебаченні: моніторинг реалізації комунікативних ознак: монографія. Тернопіль: Осадца Ю. В., 2019. 120 с.
 27. Фаріон І. Мовна норма: знищення, пошук, віднова (культура мовлення публічних людей): монографія. 2-ге вид., доп. Івано-Франківськ : Місто НВ, 2010. 336 с.
 28. Яворський А. Ю. Анормативи у структурі простого речення (за матеріалами друкованих ЗМІ). *Дослідження з лексикології і граматики української мови* : зб. наук. пр. / за ред. проф. А. М. Поповського. Д. : Видавець Біла О. К., 2012. Вип. 11. С. 213–222.

29. Яцимірська М. Г. Культура мови журналіста: навч. посіб. 2-ге вид., перероб. і доп. Львів: ПАІС, 2017. 168 с.
30. Navalna, M., Kostusiak, N., & Mezhev, O. The functional-cognitive characteristics of interrogative utterances in modern Ukrainian. *Cognitive Studies / Études cognitives*, 2021 (21), s. 1–14 (*Scopus*).
31. Kostusiak N, **Mezhov O.**, Pryimachok O., Holoivukh L., Zdikhovska T., Tykha L. Concept of Crisis in the Latest Media Information Field. *AD ALTA: Journal of Interdisciplinary Research*, 2022. Vol. 12, Issue 1, Spec. Issue XXV. P. 287–292. (*Web of Science*).
32. Navalna M., **Mezhov O.**, Skliarenko O., Ovsiienko A., Sydorenko T., Polovyk D. Peculiarities of the functioning of metaphors in the texts of the internet publication “Ukrainska pravda”. *AD ALTA: Journal of Interdisciplinary Research*, 2022. Vol. 12, Issue 1, Spec. Issue XXVII. P. 59–67. (*Web of Science*).

Інтернет-ресурси

1. Блог «Центр культури української мови» Київського університету імені Бориса Грінченка. URL: <http://centrkum.blogspot.com/>
2. Офіційний сайт української мови. URL: https://ukrainskamova.com/publ/chinnij_pravopis/sintaksis_i_punktuacija/7
3. Сайт електронної бібліотеки «Україніка» НАН України. URL: <http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/UA/elib.exe>
4. Сайт Інституту мовознавства імені О. О. Потебні НАН України. URL: <http://www.inmo.org.ua/library.html>
5. Сайт Інституту української мови НАН України. URL: <http://www.nas.gov.ua>.
6. Тезаурус з комп'ютерної лексикографії. URL: <http://www.mova.info/Page3.aspx?l1=188&vucid=1>
7. Тезаурус з лінгвістичної термінології. URL: http://www.mova.info/mov_thes.aspx?l1=68
8. Українська мова. Енциклопедія. URL: http://chtyvo.org.ua/authors/Rusanivskyy_VM/Ukrainska_mova_Entsyklopedia/
9. Український правопис. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/%202019.pdf>